שעושה אותו גלל. מרבה לו זבל ושורף את הזרעים שנזרעו בו: **מתני' אם הנבלות ואם הקברות כו'.** משום ריח רע: **אלא למזרח העיר.** שאין הרוח מזרחית קשה (ג) מדיר אש"כ בשה לפורענות אבל כדרכה היא חמה ומנשבת בנחת דכתיב (יונה ד) רוח קדים חריש ותן השמש וגו' לפיכך אינה מביאה הריח לעיר: **חוץ מן מערבה.** בגמ' מפרש טעמא: **גמ' וסומך.** אינו צריך להרחיק ג' אמה: **שאינו עושה גלל.** ומרחיק ג' אמה דקאמר ר"ע משאר רוחות דרישא קאי: **הדירא ברוחות.** אותו לד תדיר ברוח שרוח מערבית מנשבת תדיר משאר רוחות: **רוח לפונית מנשבת עם כל אמה.** מהרוחות לפי שהיא רכה ומתוקה ולגולה כדאמר ביומא (דף עב.) וממתקתן: **כן נץ.** מלאך העשוי בדמות נץ: **מעמידה.** בכנפיו: **הדירא בשכינה.** במערב היא שוכנת: **לאבותינו.** אנשי כנה"ג שאמרו מקרא זה בספר עזרא: **ולבא השמים.** השמש והירח העומדים במזרח: **לך משתחויים.** למערב: **ודלמא.** הם למזרח משתחויים וכי תימא אין דרך להשתחוות סמוך לרב הם עושין כעבד שנטל פרס מרבו וחוזר לאחוריו ומשתחוה כשהוא הולך לאחוריו משנטל פרס ממרחק תמיד בהשתחויה: **פרס.** מתן: **אמר הוא ה' לבדך.** במר"ה) ולבא השמים כתיב ועל עסקי שליחות לבא השמים הוא משבח ואומר אתה הוא לבדך במדה זו: **לשם מחזירין שליחותן.** כשבאין לומר עשינו שליחותך לריכין לשוב אל מקום ששלחתם עומד שם: **למקום שמשתלחין.** פי' באותו מקום שנשתלחו שם אף שם השכינה מגיעה ואומרים לו עשינו שליחותך: **והנה המלאך הדובר בי יוצא.** בנבואת זכריה למוד את ירושלים כמה ארכה וגו' ומלאך אחר יוצא לקראתו: (ג) רש"י ד"ה אלא וכו' קשה תמיד אש"כ: (ד) ד"ה והנה המלאך וכו' שחזר בו המקום מליתן בה מדה: (ה) תוס' ד"ה לכל וכו' דאמר שכינה בכ"מ ומאן דאמר:

מוסף רש"י

ומרחיקין את המשרה. מים שטורין בו את הפסחן, מן הירק. שלמיני מאכל, כרוב וסומין וכרשין (לע"ל יח:). **ואת הכרישין.** כתרי. פורל"ש (שם). **ואת החרדל.** מן הדבורים. שאוכלין את המכלל ומחדל את פיהם ואוכלות את דבשלהן (שם). **ד' רוחות מנשבות בכל יום.** מזרחית בנקר וירח דרומית בחצי היום ומערבית בתחלת הלילה ולפונית בחצי לילה, כמהלך חמה שמהלכת ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון (סנהדרין סז.) **שם שעות הלשונות של יום מנשבת** רוח מזרחית מהלך המחה ושם אחרונות רוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובחצות הלילה רוח לפונית (ברכות ג:). **ורוח צפונית.** נוחה היא לא חמה ולא צינה וממתקת את שאר הרוחות (גיטין לא:).

שעושה אותו גלל: **מתני'** [א]מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי מן העיר חמשים אמה [ב]אין עושין בורסקי אלא למזרח העיר רבי עקיבא אומר לכל רוח הוא עושה חוץ ממערבה ומרחיק חמשים אמה [ג]ומרחיקין את המשרה מן הירק ואת הכרישין מן הבצלים ואת החרדל מן הדבורים [ד]ורבי יוסי מתיר בחרדל: **גמ'** איבעיא להו ר' עקיבא היכי קאמר לכל רוח הוא עושה וסומך חוץ ממערבה דמרחיק ג' אמה ועושה או דלמא לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה חוץ ממערבה דאינו עושה כלל ת"ש דתניא ר"ע אומר לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה חוץ ממערבה דאינו עושה כל עיקר מפני שהיא תדירא א"ל רבא לרב נחמן מאי תדירא אילימא תדירא ברוחות והא [ה]אמר רב חנן בר אבא אמר רב ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית עם כולן שאילמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת ורוח דרומית קשה מכולן ואילמלא בן נץ שמעמידה מחרבת את העולם שנאמר [1]המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן אלא מאי תדירא תדירא בשכינה דאריב"ל בואו ונחזיק טובה לאבותינו [ו] שהודיעו מקום תפלה דכתיב [2]וצבא השמים לך משתחוים מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודלמא כעבד שנוטל פרס מרבו וחוזר לאחוריו [ז]ומשתחוה קשיא ורבי אושעיא סבר שכינה בכל מקום דאמר רבי אושעיא מאי דכתיב [2]אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים וגו' שלוחיך לא כשלוחי בשר ודם שלוחי בשר ודם ממקום שמשתלחים לשם מחזירים שליחותן אבל שלוחיך למקום שמשתלחין [3]משם מחזירין שליחותן שנאמר [3]התשלח ברקים וילכו ויאמרו לך הננו יבואו ויאמרו לא נאמר אלא וילכו ויאמרו מלמד שהשכינה בכל מקום ואף רבי ישמעאל סבר שכינה בכל מקום דתנא דבי רבי ישמעאל מנין ששכינה בכל מקום שנאמר [4]הנה המלאך הדובר בי יוצא ומלאך אחר יוצא לקראתו אחריו לא נאמר אלא לקראתו מלמד ששכינה בכל מקום ואף רב ששת סבר שכינה בכל מקום דא"ל רב ששת לשמעיה לכל רוחתא אוקמן לבר ממזרח ולאו משום דלית ביה שכינה אלא [ד]משום דמזרו בה מיני ורבי אבהו אמר שכינה במערב דא"ר אבהו מאי אוריה אויר יה אמר רב יהודה [ח] מאי דכתיב [5]יערוף כמטר לקחי זו רוח מערבית שבאה [ז]מערפו של עולם תזל כטל אמרתי זו רוח צפונית שמזלת את הזהב וכן הוא אומר [6]הזלים זהב מכים כשעירים עלי דשא זו רוח מזרחית שמסערת את כל העולם [5]כשעיר וכרביבים עלי עשב זו רוח דרומית שהיא מעלה רביבים ומגדלת עשבים תניא ר"א אומר עולם לאכסדרה

שעושה אותו גלל. אע"ג דגלל מצניח הקרקע כשהיא כולה גלל מזיק: **אין** עושין בורסקי **אלא** למזרח העיר. משום דרוח מערבי שהוא קשה ירחיק ויולך הריח מן העיר כדאמרי' (ברכות מ.) היכן למזרח גרנו דמו בגרמשו מפני שרוח מערבית מביא הקש בחוטמו: **מפני** שהיא תדירה. לא גרסי' מ"ט דמן הבריתא היא דהכי איתא בתוספתא (פ"א ע"ב): **וצבא** השמים לך משתחוים. וא"ת בגלילה נמי במזרח משתחוים וי"ל דאין לנו ללמוד אלא ממה שאנו רואין וא"ת ואמאי לא נדע מקום תפלה מבית המקדש שהיתה שם שכינה במערב וי"ל דמשם אין ללמוד דאע"ג דשכינה בכל מקום אי אפשר להשיס ארון וכפורת אלא בצד אחד ויליצ"ל אומר דמשם אין ללמוד דשכינה במערב דהכי דנית קדשי הקדשים היה במערב המקדש מ"מ הארון שהשכינה שם כדכתיב (שמות כה) ונועדתי לך שם היה במזרח בית קדשי הקדשים ו): **לכל** רוחתא אוקמן. כל הני אמוראי לית להו הא דתניא בברכות (דף ג.) שחייב אדם להתפלל נגד ירושלים משום דכתיב והתפללו אליך דרך ארצם אלא סברי כר' ישמעאל דאמר (ה) בכ"מ שכינה ומאן דאמר שכינה במערב סבר כר"ע דאמר מפני שהיא תדירה ור' תניא דשמעתין דאמר כגון אתון דיתבון לצפונא דארעא דישראל אדרימו סבר לה כבריתא דברכות:

אוריה. לשון שפ"ה דאוריה מערב גרשה לר"מ ו[ו]לר"ח עיקרא): **רוח מערבית שבא מערפו של עולם.** כדפי' בקונטר מאחורו של עולם דמערב קרוי אחור דכתיב אחור וקדם צרתני ודרשינן [בחגיגה] (דף יב.) לענין מזרח ומערב וכתיב נמי ארם מקדם ופלשתים מאחור (ישעיה ט) וקרי נמי דרום ימין ולפון שמאל כדאמרי' בשמעתין והיינו משום דשכינה במערב ופני השכינה למזרח לכך קרוי מערב אחור ומזרח קדם ודרום ימין ולפון שמאל ולמ"ד שכינה בכל מקום ל"ל דהאי דקרי מזרח קדם ומערב אחור ודרום ימין ולפון שמאל משום שכינה בנית המקדש שהיה במערב ופני השכינה כלפי ישראל שהיו במזרח ומשתחוים שם: **הגה"ה** ורבינו יצחק בר יהודה פירש דכשעמד אדם הראשון כשנברא היו פניו למזרח ואין נראה שהיה ערפו כלפי השכינה למאן דאמר שכינה במערב. ע"כ הגה"ה: **רוח** מזרחית שמסערת בל העולם כולו. והא דתשמע בתמניתין שהיא נוחה מכל הרוחות היינו כשהיא בחה כדרכה אבל כשבאה לפורענות היא מסערת [ט]כדפי' הקונטר' בתמניתין: וממזרים

עין משפט נר מצוה

פב א ב מתי' פ"י מהל' שכנים הל' ג סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף כג:

פג ג מתי' שם הלכה ה' סמג שם טוש"ע שם סעיף לא:

פד ד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף ג כהג"ה:

רבינו גרשום

פיסקא בורסקי. מקום שמעבדין בו העורות ומסריחה: אלא למזרח העי'. מפני שרוח מערבי שהיא תדירא מנשבת בו ורוחה הסריחה שאינה באה לעיר: חוץ ממערבה. שהיא תדירא ורוחה את הסריחה לעיר ו) בתפלה. שהשכינ' במערב ומש"ה צריך להרחיק משם: לך משתחוים. [צבא] השמים היינו השמש והירח כשיוצאים במזרח לך משתחוים למערב ושם צריך להחזיר בשעת תפלה: ואימא. שהשכינה במזרח ודקאמר לך משתחוים עושים כעבד שנוטל פרס מרבו ומשתחוה וחוזר לאחוריו. כך בשעה שיוצאין ממזרח חוזרין פניהם לשכינה במזרח ומשתחוים ושוב יוצאין וזורחין. קשיא: לבדך משליחותך ומשנה מבשר ודם: ויאמרו לך הננו. בכ"מ שהן. [מלמד] שהשכינה בכל מקום: והנה המלאך הדובר בי יוצא מאת השכינה המלאך אחר יוצא לקראתו. מן צד אחר יוצא ולפני שכינה: דמודי בה מיני. שמשתחוין לצבא השמים היוצאין מן המזרח: אוריה. קורין בלשונן לרוח מערבי: יערוף כמטר לקחי. זה העוסק בתורה לשמה ומרכין אזניו לשמוע לקחי עושה טובה לעולם כמטר זה שבא מן מערב: שבאה מערפו של עולם. מרוח מערבי ערפו של שכינה הוא. דכתיב צפון וימין אתה בראתם דמשמע דימינו של שכינה בדרום ושמאלו לצד צפון ופניו למזרח וערפו למערב אלמא דשכינה במערב: ותזל כטל אמרתי. היינו שמזלזל תורה שעוסק שלא לשמה מביא רעה לעולם כרוח צפוני שמנשב ומביא רעה לעולם: עד שמזלת את הזהב. שנותנין בני אדם כספם וזהבם בזול בשביל החבואה: כשעירים עלי דשא. זהו העוסק בתורה שלא לשמה: כשעירים. כשד: וכל העוסק בתורה לשמה מביא טובה לעולם כרביבים הללו שיורדין בנחת:

ו) גרשה דל"ל מפו"ס אין עושין כל עיקר.

מסורת הש"ס

א) לעיל יח.. ב) גיטין לא:, ג) [בילקוט ובע"י איתא שם], ד) [עי' בערוך ערך ערף שכתב בשם רבינו גרשום פירוש נכון על זה], ה) [בתריה רש"ס], ו) כש"ל: תלמידי יפו, ז) [ועי' מי"ש דהכא סוף מ"ט ומ"ש עוד ביומא פ"ה מ"ב ע"ש], ח) וכ"פ הערוך ערך אפתא עי' תוס' גיטין לא: ד"ה שדיא נשיב.

תורה אור השלם

1 הֲמִבִּינָתְךָ יֶאֱבַר נֵץ יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו לְתֵימָן: איוב לט כו
2 אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים: נחמיה ט ו
3 הֲתִשְׁלַח בְּרָקִים וְיֵלְכוּ וְיֹאמְרוּ לְךָ הִנֵּנוּ:
איוב לח לה
4 וְהִנֵּה הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי יֹצֵא וּמַלְאָךְ אַחֵר יֹצֵא לִקְרָאתוֹ: זכריה ב ז
5 יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִים עֲלֵי דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב:
דברים לב ב
6 הַזֹּלְלִים זָהָב מִכִּיס וְכֶסֶף בַּקֶּנֶה יִשְׁקֹלוּ יִשְׂכְּרוּ צוֹרֵף וְיַעֲשֵׂהוּ אֵל יִסְגְּדוּ אַף יִשְׁתַּחֲוּוּ: ישעיהו מו ו

גליון הש"ס

גמרא ומשתחוה קשיא. עי' סנהדרין דף לא ע"ב: **תוס'** ד"ה אוריה בו' ולר"ח עיקר. עי' קדושין דף יג ע"ב תוס' ד"ה והתימה: **שם** ד"ה רוח מזרחית. כדפי' הקונטרס ממתני' כל"ל כרש"י מנקוק לי מ':

הגהות הב"ח

(א) נב' שהודיענו מקום תפלה: (ב) **שם** אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב יערוף: (ג) רש"י ד"ה אלא וכו' קשה תמיד אש"כ: (ד) ד"ה והנה המלאך וכו' שחזר בו המקום מליתן בה מדה: (ה) תוס' ד"ה לכל וכו' דאמר שכינה בכ"מ ומאן דאמר:

מוסף רש"י

ומרחיקין את המשרה. מים שטורין בו את הפסחן, מן הירק. שלמיני מאכל, כרוב וסומין וכרשין (לע"ל יח:). **ואת הכרישין.** כתרי. פורל"ש (שם). **ואת החרדל.** מן הדבורים. שאוכלין את המכלל ומחדל את פיהם ואוכלות את דבשלהן (שם). **ד' רוחות מנשבות בכל יום.** מזרחית בנקר וירח דרומית בחצי היום ומערבית בתחלת הלילה ולפונית בחצי לילה, כמהלך חמה שמהלכת ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון (סנהדרין סז.) **שם שעות הלשונות של יום מנשבת** רוח מזרחית מהלך המחה ושם אחרונות רוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובחצות הלילה רוח לפונית (ברכות ג:). **ורוח צפונית.** נוחה היא לא חמה ולא צינה וממתקת את שאר הרוחות (גיטין לא:).

עין משפט נר מצוה

פב א ב מתי' פ"י מהל' שכנים הל' ג סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף כג:

פג ג מתי' שם הלכה ה' סמג שם טוש"ע שם סעיף לא:

פד ד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף ג כהג"ה:

רבינו גרשום

פיסקא בורסקי. מקום שמעבדין בו העורות ומסריחה: אלא למזרח העי'. מפני שרוח מערבי שהיא תדירא מנשבת בו ורוחה הסריחה שאינה באה לעיר: חוץ ממערבה. שהיא תדירא ורוחה את הסריחה לעיר ו) בתפלה. שהשכינ' במערב ומש"ה צריך להרחיק משם: לך משתחוים. [צבא] השמים היינו השמש והירח כשיוצאים במזרח לך משתחוים למערב ושם צריך להחזיר בשעת תפלה: ואימא. שהשכינה במזרח ודקאמר לך משתחוים עושים כעבד שנוטל פרס מרבו ומשתחוה וחוזר לאחוריו. כך בשעה שיוצאין ממזרח חוזרין פניהם לשכינה במזרח ומשתחוים ושוב יוצאין וזורחין. קשיא: לבדך משליחותך ומשנה מבשר ודם: ויאמרו לך הננו. בכ"מ שהן. [מלמד] שהשכינה בכל מקום: והנה המלאך הדובר בי יוצא מאת השכינה המלאך אחר יוצא לקראתו. מן צד אחר יוצא ולפני שכינה: דמודי בה מיני. שמשתחוין לצבא השמים היוצאין מן המזרח: אוריה. קורין בלשונן לרוח מערבי: יערוף כמטר לקחי. זה העוסק בתורה לשמה ומרכין אזניו לשמוע לקחי עושה טובה לעולם כמטר זה שבא מן מערב: שבאה מערפו של עולם. מרוח מערבי ערפו של שכינה הוא. דכתיב צפון וימין אתה בראתם דמשמע דימינו של שכינה בדרום ושמאלו לצד צפון ופניו למזרח וערפו למערב אלמא דשכינה במערב: ותזל כטל אמרתי. היינו שמזלזל תורה שעוסק שלא לשמה מביא רעה לעולם כרוח צפוני שמנשב ומביא רעה לעולם: עד שמזלת את הזהב. שנותנין בני אדם כספם וזהבם בזול בשביל החבואה: כשעירים עלי דשא. זהו העוסק בתורה שלא לשמה: כשעירים. כשד: וכל העוסק בתורה לשמה מביא טובה לעולם כרביבים הללו שיורדין בנחת:

ו) גרשה דל"ל מפו"ס אין עושין כל עיקר.

וממזרים (ד). פי' רוח צפונית שכותל שלה מוסלק כלומר שאינה מסובבת לרבי אליעזר: **וכתיב** צפון וימין וכו'. דויגזור על ימין (ה) איכא למימר דבימין ושמאל של אדם מיירי (הג"ה. ועוד נראה שמא (ו) מקרא קמא אין להוכיח שבדרום ימין ולא נאמר איפכא. ע"כ הג"ה): **תנא** בין שהבור למעלה ואילן למטה כו'. איצטריך לאיתויי הך תע"ג דבמתני' נמי תנן בין מלמעלן בין מלמטן מ"מ דאי ממתני' הוה אמינא דאחרוב ושקמה קאי דעלה קאי קמ"ל גריעתא בכל אילן (הגה"ה. ולפרים דלא גרסינן במתני' בין מלמטן אתי שפיר דאי ממתני' הוה אמינא בין מלמעלן אילן קאי ולא אבור משום דלא מקשי אלא בור מלמעלה ואילן מלמטה אמאי כדפריך אגריתא. עד כאן הגה"ה): **עני** והעשיר הוה. רבותא נקט שהיה עני ולא איבעי (ז) לאסוקי אדעתייהו שיבנה אפפדנא אפי' הכי הוזקקו להרחיק משום דהוו גירי דילהו אף על גב דסמך בהיתר אין צריך להרחיק אפי' בגירי דיליה כדתניא (לעיל דף כ:) אם היה רפת בקר קודמת לאוצר מותר וה"ה מנות של נתמומים ולבעין ואין חילוק בין דיליה לשאר לפי המסקנא אומר ר"ת דהכא היינו טעמא משום דלא קביעא תשמישייהו כל כך כי הכי דלעיל (הג"ה. ועוד דהכא (ח) משום דבאיסור סמך דכל מרא דמחי מרפי לאחרא. ע"כ הג"ה): לאפומא

לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת וכיון שהגיעה חמה אצל קרן מערבית צפונית נכפפת ועולה למעלה מן הרקיע ורבי יהושע אומר עולם לקובה הוא דומה ורוח צפונית מסובבת וכיון שחמה מגעת לקרן מערבית צפונית מקפת וחוזרת אחורי כיפה שנאמר [1]יהולך אל דרום וסובב אל צפון וגו' [6]הולך אל דרום ביום וסובב אל צפון בלילה סובב סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח אלו פני מזרח ופני מערב שפעמים מסבבתן ופעמים מהלכתן הוא היה אומר אתאן לר' אליעזר [2]מן החדר תבא סופה זו רוח דרומית וממזרים קרה זו רוח צפונית מנשמת אל יתן קרח זו רוח מערבית ורחב מים במוצק זו רוח מזרחית והאמר מר רוח דרומית מעלה רביבים ומגדלת עשבים לא קשיא הא דאתיא מטרא בניחותא הא בשפיכותא אמר רב חסדא מאי דכתיב [3]מצפון זהב יאתה זו רוח צפונית [9]שמזלת את הזהב וכן הוא אומר [4]הזלים זהב מכיס אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש לא הוגשמה רוח דרומית שנאמר [5]ויגזור על ימין ורעב ויאכל על שמאל ולא שבעו וכתיב [6]צפון וימין אתה בראתם ואמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש אין הגשמים יורדין מאוצר טוב שנאמר [7]יפתח ה' לך את אוצרו הטוב בזמן שישראל (ח) עושין רצונו של מקום וישראל שרויין על אדמתם גשמים יורדין מאוצר טוב בזמן שאין ישראל שרויין על אדמתם אין גשמים יורדין מאוצר טוב אמר רבי יצחק [8]הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין [3]וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום ורבי יהושע בן לוי אמר לעולם ידרים שמתוך שמתחכם מתעשר שנאמר [8]אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד והא רבי יהושע בן לוי אמר שכינה במערב דמצדד אצדודי אמר ליה רבי חנינא לרב [3]אשי כגון אתון דיתביתו בצפונה דא"י אדרימו ומנא לן [7]דבבל לצפונה דארץ ישראל קיימא דכתיב [9]מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ: מרחיקין את המשרה מן הירק וכו': תנא רבי יוסי מתיר בחרדל [10]שיכול לומר לו עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך מן דבוריי הרחק דבורך מן חרדליי שבאות ואוכלות לגלוגי חרדליי: **מתני'** [11]מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה ובחרוב ובשקמה חמשים אמה בין מלמעלה בין מן הצד אם הבור קדמה [12]קוצץ ונותן דמים ואם אילן קדם לא יקוץ [13]ספק זה קדם וספק זה קדם לא יקוץ [14]ר' יוסי אומר [15]אע"פ שהבור קודמת לאילן לא יקוץ [16]שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו: **גמ'** תנא בין שהבור למטה ואילן למעלה בין שהבור למעלה ואילן למטה בשלמא בור למטה ואילן למעלה קא אזלין שרשין מזקי לה לבור אלא בור למעלה ואילן למטה אמאי אמר רבי חגא בשם רבי יוסי מפני שמחלידין את הקרקע ומלקין קרקעיתה של בור: רבי יוסי אומר אע"פ שהבור קודמת לאילן לא יקוץ שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי [16]אמר רב אשי כי הואן בי רב כהנא הוה אמרינן [17]מודי ר' יוסי בגירי דידיה נפאפי יונאה עני והעשיר הוה בנה אפדנא [18]הוו הנך עצורי בשיבבותיה דכי הוו דייקי שומשמי הוה ניידא אפדניה אתא לקמיה דרב אשי א"ל כי הואן בי רב כהנא הוה אמרינן מודי רבי יוסי בגירי דיליה וכמה כדנייד

לעשות שמן: **בגירי דיליה.** והכא נמי מידיסס הוא בא לו שמכח מבותיסס הוא מרעיד: **וכמה.** תנוא אפדנא דבעי אתרוחקי: כדנייד

המזיק להרחיק עצמו, הרחק אתה דבוריך מן חרדליך, שאף אתה נקרא מזיק (לעיל יח.). **מרחיקין את האילן מן הבור.** שהסרשין מתפשטין ונוקבין כמולין הבור ומחלידין את הקרקע והכתלים נופלים (ב"מ קיז.) **עשרים וחמש אמה.** כך שיעור שהסרשין נמשכין והולכין ומקלקלין את מולני הבור (לעיל יח.). **ובחרוב ובשקמה.** יש לבן שרשין ימינין ואיכין משאר מילנות (ב"מ קיז.). **ונותן דמים.** ונתן נעל הבור למי האילן לנעל האילן (לעיל כד:). **בין שהבור למעלה ואילן למטה.** שהאילן נמוך מן הבור, שקרקעית הבור למעה מרשרי האילן, שהאילן נטוע בנקעה והבור בהר (שם). **שמחלידין את הקרקע.** ומעלין עפר ומקלקלין קרקעיתו של בור (שם). **מודי ר' יוסי בגירי דידיה.** בתנים הבאים לו מיד גופו של בעל הבית ממש (לעיל כב.) אע"ג דאמר על הניזק להרחיק את עצמו, הני מילי היכי דלאתי אדם עצמו מזיקו, כגון אילן וכור, שבשעת נטיעתו אינו מזיקו אלא הסרשים נגלין ומתפשטין מאילנו לאחר זמן, אבל היכי דאתם עצמו מזיקו (וזרק כו מליי מוהה הוא לא נגמא דניקון הוא דמיפטר אלא מזיק ממש הוא ואלם מיעבד לעולם עד ויש זוגג ומזיל (ב"מ קיז.).

פח א טוס"ע מ"ח מ' לד סמיף ב בהג"ה:

פו ב מיי' פ"ח מהל' בית הבחירה הל' ז סמג עשין קמו:

פז ג מיי' פ"י מהלכות שכנים הל' ז סמג עשין סב טוס"ע מ"מ מי' קנה סעיף לב:

פח ד מיי' שם הל' ה טוס"ע שם סעיף לא:

פט ה מיי' שם פי"א הלכה ג סמג שם טוס"ע שם סעיף יו:

רבינו גרשום

עולם לאכסדרה הוא דומה. מה אכסדרה זו שיש לה ג' דפנות ולא יותר ומסוככת כך העולם: ורוח צפונית. אין לה דופן וראינה מסוככת: וכשחמה מגעת. שהלכה כל היום ועכשיו כשמגעת בלילה בקרן מערבית צפונית נכפפת כאותו רוח צפוני שאינו מסוכך ועולה למעלה מרקיע: ור' יהושע אומר עולם דומה לקובה. כאהל הוא דומה. מה אהל זה מסוככת לכל דפנותיה אף עולם מכל וכל מסוכך וכשחמה זורחת ביום ארוך זורחת ברוח צפונית מזרחית והולכת במזרח דרום עד שמגעת לקרן מערבית צפונית סמוך לחשיכה לקרן צפוני נכנסת בחלון א' בלילה ומקפת וחוזרת אחורי כיפה של עולם וסובב רוח צפונית כל הלילה שנאמר הולך אל דרום ביום בין בימות החמה בין בימות הגשמים. וכן הכי נמי וסובב אל צפון בלילה בין בימות החמה בין בימות הגשמים: סובב סובב הולך אלו פני מזרח ומערב. שפעמים מסבבתן ביום קצר ששוקעת החמה בקרן מזרחית דרומית והולכת מזרחית ומערבית והולך כל היום על פני דרום ולא יותר ובלילה נכנסת בקרן דרומית מערבית בחלון אחד וסובבת כל הלילה פני המערב ופני הצפון ופני המזרח עד קרן מזרחית דרומית. ופעמים מהלכתן ביום ארוך שזורחת חמה בקרן צפונית מזרחית והולכת כל המזרח ופני הדרום ופני המערב עד הלילה ובלילה נכנסת בקרן מערבית צפונית וסובבת כל הלילה פני הצפון עד קרן צפונית. מהלכתן ביום ומסבבתן בלילה: הוא היה אומר ר' אליעזר דהא ברייתא אתאן לטעמא דר"א דאמר עולם לאכסדרה הוא דומה: מן החדר תבוא סופה זו רוח דרומית. שדופן שלה אמצעי ופנימי ודומה לחדר: סופה. סערה: וממזרים קרה זו רוח צפונית. שכל העולם ממזרים דרם מים לשם לפי שאין שם דופן והוא תהו ובהו ומים ואינה מסוככת: קרה. חורף אבל אינו קרייר כל כך. קרח חורף ממש: זו רוח מזרחית. שמרחיבין שם הנשמים להציק. רוח של ניחותא מעלי. בשפיכותא שבא בקשיות ודאי קשה כסופה: לא הוגשמה רוח צפונית. שלא ירדו גשמים לשם: על ימין. זו רוח דרומית: ורעב. משמע פעמים רעב פעמים שבע: ויאכל ולא שבעו. משמע לא שבעו לפי שלא הוגשמה: צפון. הוא שמאל כדפרשית לעיל: ידרים. כלומר לרוח דרומית: יצפין. יתפלל לרוח צפון: שולחן בצפון. היינו עושר שיעריך שולחנו מחמת עושרו: ומנורה בדרום. היינו חכמה כדכתיב כי נר מצוה ותורה אור: שנאמר ארך ימים וגו'. האי קרא לא אתי לאשמועינן אלא דתורה שהיא חכמה יש בה נמי עושר וכבוד: דמצדד אצדודי. לא מכל וכל לרוח דרומית ולא מהכל לרוח מערבית: אדרימו. כלומר כשתתפללו חזרו פניכם לצד דרום שנאמר והתפללו [אליך] דרך ארצם: **פיסקא** והחרוב והשקמה נ' אמה. ששרשיהן הולכין הרבה: בין מלמעלה. שאם האילן עומד סמוך לבור והבור עמוק עד המים נ' אמה אינו מרחיק ואם לאו מרחיק ובין מן הצד שאם הבור אין עמוק צריך להרחיק האילן מן הבור נ' אמה ותנא בין שהבור מלמעלה של אילן שהבור עומד במקום גבוה והאילן במקום נמוך ובין שהבור כמקום נמוך והאילן במקום גבוה אם אין כ"ה אמה הרחקה מרחיק. והא לא קא מזיק ליה לבור כלל: ומלקין קרקעית של בור. נעשה טיט: מודה ר' יוסי בגירי. כדפרש לעיל אע"פ שעושה בתוך שלו חייב: יונאה. שם מקום: הנך עצורי. שמכחשין ומעצרין את השומשמין כדי להוציא שמן:

פא ו טוס"ע מ"ח מ' לד סמיף ב בהג"ה:

פב ז מיי' פ"ח מהל' בית הבחירה הל' ז סמג עשין קמו:

פג ח מיי' פ"ח מהל' בית הבחירה הל' ז סמג עשין קמו:

פד ט מיי' שם הל' ח סמג שם טוס"ע שם סעיף לב:

פה י מיי' שם פי"ח הלכה ג סמג שם טוס"ע שם סעיף לג:

פו יא מיי' שם הל' ט סמג שם טוס"ע שם סעיף לד:

פז יב מיי' שם הל' יא סמג שם טוס"ע שם סעיף לה:

פח יג מיי' שם הל' יב סמג שם טוס"ע שם סעיף לו:

תורה אור השלם

1 הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן סוֹבֵב סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ: קהלת א ו

2 מִן הַחֶדֶר תָּבוֹא סוּפָה וּמִמְּזָרִים קָרָה מִנִּשְׁמַת אֵל יִתֵּן קֶרַח וְרֹחַב מַיִם בְּמוֹצָק: איוב לז י-י

3 מִצָּפוֹן זָהָב יַאְתֶה עַל אֱלוֹהַּ נוֹרָא הוֹד: איוב לז כב

4 הַזֹּלִים זָהָב מִכִּיס וּכֶסֶף בַּקֶּנֶה יִשְׁקֹלוּ יִשְׂכְּרוּ צוֹרֵף וַיַּעֲשֵׂהוּ אֱל יִסְגְּדוּ אַף יִשְׁתַּחֲוּוּ: ישעיהו מו ו

5 וַיִּגְזֹר עַל יָמִין וְרָעֵב וַיֹּאכַל עַל שְׂמֹאול וְלֹא שָׂבֵעוּ אִישׁ בְּשַׂר זְרֹעוֹ יֹאכֵלוּ: ישעיהו ט יט

6 צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְּרָאתָם תָּבוֹר וְחֶרְמוֹן בְּשִׁמְךָ יְרַנֵּנוּ: תהלים פט יג

7 יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: דברים כח יב

8 אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: משלי ג טז

9 וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: ירמיהו א יד

גליון הש"ס

נמרא שמולת את הוהב. עי' יומות עב ע"ב תד"ה דלא: **רש"י** ד"ה ונותן בו' בשביל הוזקא דיחיד. עיין לעיל דף יח ע"ב תוס' ד"ה ואי:

הגהות הב"ח

(א) נב' אם אולרו הטוב בזמן שישראל שרוין על אדמתם כל"ל ואינות עושים לוגוי של מקום וישראל נמחק: (ב) רש"י ד"ה דמצדד אצדודי מטה לצד דרום: (ג) ד"ה בגירי דיליה וכו' והכר נפלי כגון דמגגדרי לא קרי ליה: (ד) תוס' ד"ה וממזרים קרה זו רוח צפונית פי' שכותל שלה כל"ל: (ה) ד"ה וכתיב וכו' על ימין ליכא להוכיח דאיכא למימר דבימין: (ו) בא"ד שמא דממקרא קמא אין להוכיח שדרום ימין: (ז) ד"ה עני וכו' ולא איצטי' לאו לאסוקי וכו' אע"ג דבסמך וכו' נחתומין ושל לבנין: (ח) בא"ד דהכא שאני משום דבאיסור וכו' מרא ומרא דמחי מרפי לאחרא דהוה דומיא דבור ע"כ הג"ה:

מוסף רש"י

שלחן בצפון. כדכתיב (שמות כה) וכשלחן תמן על לגלג לפון, ומנורה בדרום. כדכתיב (שם) ואת המנורה נוכח השלחן (רשב"ם קמז.). עד שאתה אומר כו'. שעל

לאכסדרה. שאין לה דופן רביעית: **איכא מסובבת.** בתמיהה: **למעלה מן הרקיע.** ומהלכת את רוח לפון בגגו של רקיע: **לקובה.** מהל שכולו מוקף: **לקרן מערבית צפונית.** בלילה. שהתמה לעולם מהלכת רוח לפונית בלילה ומן המערב היא פונה לצפון שכך הילוכה מן המזרח לדרום מן הדרום למערב וממערב לצפון: **ומזורח לאחורי כיפה.** דרך חלון: **הולך אל דרום.** היקף היום קרוי הילוך שהוא בתוך החלל ואת היקף הלילה קרוי סיבוב שהוא מקיף בחוץ וביום לעולם מהלכת בדרום אפילו ביום קצר אינו מהלך פחות מרוח דרומית: **וסובב אל צפון בלילה.** אף בלילה קצרה של תקופת תמוז אינו סובב פחות מרוח לפונית: **פעמים מהלכתן.** ביום ארוך של תקופת תמוז שהיא יולאה בקרן לפונית מזרחית ושוקעת בקרן מערבית לפונית: **פעמים סובבתן.** ביום קצר שהיא יולאה בקרן מזרחית דרומית ושוקעת בקרן מערבית דרומית ומהלכת בלילה ג' רוחות: **אתאן לר' אליעזר.** שאמר לאכסדרה דומה: **וממזרים קרה זו רוח לפונית.** שהדופן מחזת ופרולה: **והאמרת רוח דרומית מעלה רביבים.** וכאן אתה אומר רוח מזרחית מביאה מים: **הא דאתיא מטרא בניחותא.** בא מן הדרום וכי אתיא בשפיכותא בא מן המזרח כדכתיב מים במולק: **לא הוגשמה רוח דרומית.** שהיתה רגילה להביא רביבים טובים: **וכתיב לפון וימין.** אלמא ימין הוא דרום וכתיב ביה רעב: **אם אולרו הטוב.** וסיפא לתת מטר אלרך: **ידרים.** בתפלתו יחזיר פניו לדרום: **וסימניך.** שלא תחליף: **דמצדד אצדודי.** (ב) מעט לצד דרום: **אדרימו.** שתהיו פניכם לצד ירושלים משום דכתיב והתפללו אליך דרך ארצם וגו' (מלכים א ח): **עד שאתה אומר לי.** שאני מזיק ועני להרחיק את עצמי אני אומר לך שאתה מזיק: **לגלוגי חרדליי.** פרחי חרדליי: **מתני' חרוב ושקמה.** שרשיהם מרובים: **בין מלמעלה.** שאחד מהן מלמעלן בגובה שיפוע הר והשני בשפולו: **בין מן הצד.** בקרקע שוה: **ונותן דמים.** דכיון דבר שטע שאינו מזיק עד זמן גדול לא חייבוהו חכמים לקוץ בלא דמים (ג) בשביל הזיקא דיחיד: **גמ' שמחלידין.** לשון חלדה דהלכות שחיטה (חולין דף נב.). (ד) שמהלכת מתחת לקרקעית הבור: **הלכה כר' יוסי.** שעל הניזק להרחיק את עצמו: **בגירי דיליה.** היכא דמטי ליה הזיקא מתוך ידיו של מזיק ההיא דאמרי' בהבית והעלייה (ב"מ דף קח.) הנהו בי תרי חד דייר עילאי וחד דייר תתאי איפחית מעזיבה וכל אימת דמשי ידיה נפלי עליה דתתאי דכשנופלין מידו ממש על התחתון קרי ליה גירי דיליה וכי פסקי והכר נפלי (ג) לא קרי ליה גירי דיליה: **פאפי יונאה.** כך שמו על שם מקומו: **עצורי.** עולרי שומשמין: **וכמה.** תנוא אפדנא דבעי אתרוחקי:

(ה) עילוכין יו., (ו) [נקמן קמו. יומא כא: מנחות פו:], (ז) ב"מ ר' יאשיה, (ד) [גיטין ו.], (ט) [לעיל יח.], (י) ב"מ קח. [לעיל יח. לקמן מז:], (יא) [לעיל כד:], (יב) (ב"מ קי:), (יג) [לעיל יח:], (יד) [לעיל יח: כב:], (טו) [לעיל כב: ב"מ קח.], (יו) ב"ל דהוולכת.

כדנייד נכתמא אפומא דחצבא. שאם יניחו כד על החומה וכיסויה עליה ינוע הכיסוי ממנה הרעדה: **רקחא.** מה שמנערין מן הפשתן: **מאי שנא מזורה.** בשבת דחייב ואע"פ שהרוח מסייעתו חשיב ליה עושה מלאכה אלמא גירי דיליה מינהו: **היינו זורה ורוח מסייעתו.** כי היכי דלענין שבת הוי כחו לענין נזקין נמי כחו חשיב ליה: **ולרבינא מאי שנא כו'.** בשלמא זורה ורוח מסייעתו לא הויא ליה פירכא דקסבר ממונא מאיסור שבת לא ילפינן דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה[ח]) וכה"ג מתרצינן ליה להא פירכא בב"ק בהכונס לאן לדיר (דף ס.): **גן.** איטוגלייל"א היוצאת מן הנכרל כשהפטים מכה עליו: **חייב.** והרי הוליכן הרוח: **ניחא ליה דליזיל.** לאוץ שלא ידליק את ביתו: **מתני' סמוך לשדה חבירו.** בין שדה הלבן בין שדה האילן. וטעמא כדי עבודת הכרם שכשיחרוש את אילנותיו לא יהא צריך להכניס מחרישתן לתוך שדה חבירו: **מעמיק.** להן בעל השדה שיצאו לתוכו: **קולן.** בעומק ג' טפחים: **והעליס שלו.** בגמרא [ע"ב] מפרש של מי: **גמ' אבל בכבל שני אמות.** שמחרישתן קלה: **פרדיסא.** כרם: **והא ארחיקי לי.** ד' אמות: **שכחה בדי.** כך שמו: **אשכחיה.** רב פפא לרב הונא דקא חפר וקייץ ברשין: **מאי האי.** אמאי קיילתא: **אמרי ליה כולהי.** הבאתי לו ראיות הרבה שלא יקון: שהמזיקו

[א]כדנייד נכתמא אפומיה דחצבא דבי בר מריון בריה דרבין כי הוה נפצי כיתנא הוה אזלא רקתא ומזקא אינשי אתו לקמיה דרבינא אמר להו כי אמרינן מודה ר' יוסי בגירי דיליה הני מילי דקא אזלא מכחו הכא זיקא הוא דקא ממטי לה מתקיף לה מר בר רב אשי מאי שנא [ב]מזורה ורוח מסייעתו אמרוה קמיה דמרימר אמר להו [ג]היינו זורה ורוח מסייעתו ולרבינא מאי שנא [ד]מגץ היוצא מתחת הפטיש והזיק [ה]דחייב לשלם התם ניחא ליה דליזיל הכא לא ניחא ליה דליזיל: **מתני'** [ו]**לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות אחד גפנים ואחד כל אילן** [ז]**היה גדר בינתים** [ח] **זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן** [ט]**היו שרשים יוצאים לתוך של חבירו מעמיק ג' טפחים כדי שלא יעכב את המחרישה** [י]**היה חופר בור שיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו:**

גמ' תנא [יא]**ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הכרם אמר שמואל לא שנו** [יב]**אלא בארץ ישראל** [יג]**אבל בבבל שתי אמות תניא נמי הכי לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו שתי אמות והא אנן תנן ארבע אמות אלא לאו כדשמואל שמע מינה ואיכא דרמי לה מירמא תנן לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות והתניא שתי אמות אמר שמואל לא קשיא כאן בארץ ישראל רבא בר רב חנן הוו ליה הנהו דיקלי אמיצרא דפרדיסא דרב יוסף הוו אתו צפורי יתבי בדיקלי ונחתי בפרדיסא ומפסדי ליה א"ל** [יד] **זיל קוץ א"ל והא ארחיקי לי א"ל ה"מ לאילנות אבל לגפנים בעינן טפי והא אנן תנן אחד גפנים ואחד כל אילן א"ל ה"מ אילן לאילן וגפנים לגפנים אבל אילן לגפנים בעינן טפי א"ל אנא לא קייצנא** [טו]**דאמר רב** [טז]**האי דיקלא דטעין קבא אסור למקצייה ואמר ר' חנינא** [יז]**לא שכיב שכחת ברי אלא דקץ תאנתא בלא זימניה מר אי ניחא ליה ליקוץ רב פפא הו"ל הנהו דיקלי אמיצרא דרב הונא בריה דרב יהושע אזל אשכחיה דהוה חפר וקא קאיץ שרשיו אמר ליה מאי האי אמר ליה תנן היו שרשים יוצאים לתוך של חבירו מעמיק שלשה כדי שלא יעכב המחרישה אמר ליה הני מילי שלשה מר קא חפר טפי אמר ליה אנא בורות שיחין ומערות קא חפרנא דתנן היה חופר בור שיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו אמר רב פפא אמרי ליה** [יח] **כולהי ולא יכילי ליה**

עד

מנמייה דאפילו לר' יוסי מרחיקין אע"ג דהיא גופה ממטיא נפשה (ו) כמר בר רב אשי ומיהו התם משום דזימנין דבהדי דנח כו' כדקאמר לעיל אבל קשה מעורבין לעיל (דף כג.) דאמר רב יוסף אפיקו לי קורקור מהכא וי"ל דגמרא לא סבר לה כרבינא דר"ת פוסק כמר בר רב אשי וכאמימר ועוד אומר ר"י דבעלי חיים שאני דאמירי טפי מרוח דכח אחר מעורב בהן כדאמרינן בבבא קמא (דף ו.): **מאי שנא** מזורה ורוח מסייעתו. ורבינא לא חשיב לה פירכא דסבר כי היכי דלא גמרינן משבת לענין תשלומין כדאמרינן רב אשי בהכונס (ב"ק דף ס. ושם) דגבי שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא הוא וגרמא בנזקין פטור הכי נמי לא גמרינן מהתם שיהא חייב להרחיק ומר בר רב אשי סבר נהי דחיוב תשלומין לא גמרי לענין הרחקה דליחשב גירי דיליה גמרינן שפיר כיון דגרמא בנזקין אסור: **ורבינא** מאי שנא מגץ. וא"ת ואמאי קאמר ורבינא לאמימר נמי תיקשי לענין חיוב תשלומין מאי שנא מגץ וי"ל משום הכי נקט רבינא דאמימר הוי מלי לדחויי דה"ל (ח) חייב לדידיה בתשלומין דלגמרי מדמה לה לזורה ורוח מסייעתו:

אחד גפנים ואחד כל אילן. מתוך פ"ה לעיל (דף יח.) משמע דנקט אחד גפנים משום דשייך בהו כלאים דהכיא ראיה מכאן דכשיש גדר ליכא איסור כלאים וזה סומך לגדר מכאן ואין נראה דשדה חבירו דקתני הכא על כרחך לאו בשל זרעים אילי דהא מוקמי' בגמ' דמתני' אילנות לאילנות וגפנים לגפנים אבל אילנות לגפנים בעי טפי משום ליפרי ומהאי טעמא גפנים לזרעים בעי טפי אלא דנראה דנקט אחד גפנים ואחד כל אילן דלא תיקון אדעתי' למימר דשיעור ד' אמות דמתני' דוקא בגפנים שמלינו בהם שיעור זה במקום אחר לענין כלאים: **אבל** בבבל ב' אמות. תימה דבפרק המוכר את הספינה (לקמן דף פד: ושם דף פג.) גבי קנה ג' קנה קרקע דאמר רב יוסף עובדא הוה בדורא דרעותא כו' משמע מהתם דבבבל נמי בעינן ד' אמות דבבבל הוה מעשה וא"ל דבהכיא דורא דרעותא היה להם מחרישה גדולה כמו בארץ ישראל: **אבל** בגפנים בעי טפי. והוא כשנטע דקליס כשהם גבוהים אבל אם נטע גרעין לא דממילא קא גדל ולא גירי דיליה הוא: **אנא** לא קייצנא דאמר רב כו'. וא"ת והתנן במתניתא דקוץ ונותן דמיס וי"ל דאיכא לאוקמי בחילון סרק אבל קשה דאמרינן בהחובל (ב"ק דף לב.) גבי הנהו דיקלי דמכחשי בגופני הוו דקאמר למחר אייתי לי מקורייהו אלמא משום היזק גפנים מותר לקוץ דקליס ויש לפרש דשאני התם שיותר מדאי היו מכחישים בגפנים עד דהוה טעים בהו טעמא דחמרא:

מ) [ב"ק ס.], כ) [שם סב: וש"נ], ג) [לעיל יח.] לקמן פג., ד) [לעיל יח.], ה) [שם], ו) ב"ק לא:, ז) [שם מ"ש], ח) [חגיגה י:],

הגהות הב"ח

(א) במשנה זה סומך לגדר. נ"ב ע"ל דף י"ח דהיינו דוקא בחפפוקי לומא: (ב) גמ' א"ל רב יוסף אל קוץ: (ג) שם אמרי ליה מכולהו ולא יכילנא ליה: (ד) תוס' ד"ה דקא יכו' ירוח מסייעתו: (ה) בא"ד שלא הגן ויתרחק: (ו) בא"ד ולא לאו הדרה: (ז) בא"ד אע"ג דהיא נופא ממטיא נפשה ומיהו התם משום דזימנין דבהדי דמנח כו' כל"ל ומיהו כמר בר רב אשי נמתק: (ח) ד"ה דיכיא כו' וכו' דה"ל דחייב:

מוסף רש"י

מזורה ורוח מסייעתו. דחייב משום מלאכה בשבת אע"פ שהרוח מסייעתו בשהוא מנהיג התנועה בכחות שקורין פליי"א (ב"ק ס.). גיץ. ניצוץ, אינטיגיל"ש, היוצא מתחת הפטיש. קורנס של נפחים (שבת כא.). אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות. כדמפרש טעמא כדי עבודת הכרם, שהיו חורשים הכרם בחרישה, יכן בשבת הצליר ביצרין חותם בטבעות יצרין לתן מקום פנוי לרבע אמות, שלא יכנס עבודת מחלשתו בקרקע חבירו (לעיל יח.). היה גדר בינתים. שאינו מזיקו עוד לעבודת הכרם, זה סומך אילנות לגדר מכאן וזה סומך אילנות לגדר מכאן, ואי נמי אחד מכן שדה לגן אין כאן כלאים, כדאמר בעבודין (יא.), אם נפנים מכאן מותר לזרוע כאן, גבי נעץ הרבע קונדיסין ומתח זמורה על גניהן דדמיא לגורת הפתח (לעיל יח.) דגבי כלאים היכרא היא דבעינן דלא בהרי ערבוב, דהא אכלאים קפיד קרא, אבל לעיקר לא חיישינן אפילו בכלאי הכרם לתורייתא, כדאמן זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"ג דיקרי מתמאי (שבת פד.).

עין משפט נר מצוה

צ א מרי פי"א מהל' מכיס הלכה ג טוש"ע מ"מ סמנ עשין סב טוש"ע מ"מ ס' קנה סעיף טו:

צא ב מרי' סס הל' ז וסמנ סס טוש"ע סס סעיף לד:

צב ג מרי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' יא סמנ עשין סח טוש"ע מ"מ מ' שפד סעיף כ:

צג ד ה מרי' פ"י מהל' שכנים הל' ח סמנ עשין פב טוש"ע מ"מ מ' קנה סעיף כה:

צד ו ז מרי' סס הל' ז טוש"ע סס סעיף ל:

צה ח ט מרי' סס הל' ח טוש"ע סס סעי' כה:

צו י מרי' סס טוש"ע סס יומין בהג"ה ומ"מ:

צז כ מרי' פ"ו מהלכות מלכים הל' ט סמנ לאוין רכט [ופרש אלפס ב"ק סמוך לסוף פרק החובל דף לד: ועי' ע"ז בי"ד מ' קטז ס"ק ו]:

לעזי רש"י

איטנצייל"א [אישטינציל"א] ניצוצות.

רבינו גרשום

וכמה נייד. דאמרי' דליהוו הני עצירי חייבין: כי היכי דנייד נכתמא אפומיה דחצבא. כלומר ו) היכסה שמכסין ממנו הקיקל: רקחא. שלועזין אריש"א. אבל הכא גבי הנהו רקחא אינו חייב משום דהוי ליה גירי דידיה דזיקא הוא דקא ממטי ליה ואינו חייב: מ"ש. מהא דתנן גבי שבת באבות מלאכות דהביכא דזורה תבואתו והרוח מסייעתו לדחות התבן דהוי חייב הכא נמי היכא דרוח ממטי לה אמאי אינו חייב. אמר ליה מרימר ודאי בדקתא חייב דהיינו כזורה ורוח מסייעתו דחייב לענין שבת. ולרבינא מייתי תו קושיא מ"ש מגץ היוצא כו'. דלעולם אין דליקה בלא רוח ואפ"ה חייב הכא נמי מאי שנא (ומאי שנא). התם גבי גץ מש"ה חייב דניחא ליה דליזיל מביתו אבל הכא גבי רקתא לא ניחא ליה דליזיל דהוא צריך נמי לרקתא לצורך שום דבר מש"ה הואיל דלא קא אזיל מכוחו דזיקא קא ממטי ליה פטור: **פ"שקא** כדי עבודת הכרם. כדי כלי בקר וצמדו שלא ירוש שדה חבירו. לא שנו דבעינן ד' אמות אלא בארץ ישראל שרגילין לחרוש שדה אילן בשוורים ומפני חוזק הקרקע אבל בבבל שחורשין בחמורים או חופרין בבי' אמות הרחקה סגי: דפרדיסא. גפנים: והא ארחיקי ליה. ד' אמות: הני מילי באילנות. משדה אילנות: אחד שדה גפנים ואחד שדה אילן. אין מרחיקין אלא ד' אמות: אסור למקצייה. דכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות: שכחת. הכי שמיה דבריה: תאלי. אילנות: אזל רב פפא אשכחיה לרב הונא אמר ליה מאי האי. דקצצת שרשי: שמעכבין לי. חרישתי: מר קא חפר טובא. וקא קצץ שרשין למטה מגי' טפחים: אמרי ליה מכולהו. שהבאתי לו ראיות מכמה מקומות ולא יכלי ליה:

ו) כ"כ הרמב"ם מהל' שכנים פ"ד ה"ט: